

ȘCOALA DE STUDII AVANSATE A ACADEMIEI ROMÂNE
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”
Departamentul de Filologie

TEZĂ DE DOCTORAT

Opera lui Octav Șuluțiu

Rezumat

Conducător științific:

Acad. prof. univ. dr. Eugen Simion

Doctorand:

Teodor Dună

București

2016

CUPRINS

Introducere / 4

I. Fragmente dintr-o viață, orientări politice / 9

II. Diaristul / 26

- II. 1 Diarismul interbelic românesc sau discursivizarea identității / 26
- II. 2 Interbelicul românesc – un context existențialist / 48
- II. 3 Particularități existențiale în *Jurnalul* lui Octav Șuluțiu / 60
- II. 4 Raportul cu scrisul și contestarea propriului jurnal / 68
- II. 5 Manuscrisul pierdut și regăsit. Poetica editorului / 81
- II. 6 Jurnalul editat / jurnalul în manuscris / 86
- II. 7 Lumea literară interbelică. Scriitori văzuți de aproape / 95
- II. 8 Receptarea critică a *Jurnalului* / 106

III. Prozatorul / 110

- III. 1 Considerații generale despre romanul autenticist „enclavic” / 110
- III. 2 Proiectele românești „freudiene” și „tenebroase” ale tinereții / 121
- III. 3 Explorarea patologicului – viziunea criticului vs. vocația romancierului / 126
- III. 4 Genealogia ideatică a romanului *Ambigen* / 132
- III. 5 Bisexualizarea culturii și criza identității masculine / 136
- III. 6 Di – un caz de hermafroditism psihic / 141
- III. 7 Criza identitară, autoportretul ca mutilare și „narcisismul morții” / 153
- III. 8 Receptarea critică a romanului *Ambigen* / 164
- III. 9 Romanul *Mântuire* – sau despre ratarea exemplară / 181
- III. 10 Receptarea critică a romanului *Mântuire* / 193

IV. Cronicarul literar / 201

- IV. 1 Încercări teoretizante. Cadrul conceptual / 201
- IV. 2 Viziunea despre „noua generație” / 213

- IV. 3 Postularea unei critici „dogmatice” și hegemonice / 216
- IV. 4 Activitatea cronicarului literar Octav Șuluțiu / 223
- IV. 5 Scrieri critice despre proză / 229
- IV. 6 Scrieri critice despre poezie / 248
- IV. 7 Scrieri critice despre critică literară, eseu, memorii, teatru / 260
- IV. 8 Receptarea critică a cronicarului literar Octav Șuluțiu / 273
- Addenda* la Capitolul al IV-lea: monografia *Brașov* / 284

Addenda. Omul Octav Șuluțiu văzut de alți oameni / 287

Anexă. Lydia, Octav și Anton – oglindiri anamorfotice / 295

Șuluțiu și Holban – convertirea în personaje din *Oameni cu joben* / 308

Concluzii / 314

BIBLIOGRAFIE / 317

Cuvinte-cheie: Octav Șuluțiu, interbelic, existențialism, autenticitate, sinceritate, jurnal intim, identitate, alteritate, eul detestabil, biografism, contradicție, ideologie, marginalitate.

REZUMAT

Subiectul acestei teze de doctorat îl constituie cercetarea operei lui Octav Șuluțiu (1909-1949) și relevarea sistematică a „semnelor umanului”¹ filigranate în scrierile acestui autor interbelic marginal. Avatarurile contradictorii, deconcertante ale omului Octav Șuluțiu vor imprima și textelor acestuia o discontinuitate căreia i-am identificat elementele coezive în psihologia autodelegitimantă, autocontestatară a autorului. Metoda adoptată în această lucrare nu reiterează formula critică a biografismului lui Sainte-Beuve, ci își propune să stabilească raporturile, relațiile dintre omul Octav Șuluțiu și diaristul, romancierul și cronicarul literar Octav Șuluțiu. Aceste ipostaze se află, deseori, într-un raport antinomic aparent ireconciliabil. Cel mai important element de originalitate al acestei cercetări rezidă în faptul că este primul studiu dedicat acestui scriitor care conferă „temei autorului” un rol hermeneutic fundamental și structurant.

Scopul prezentei lucrări este de a aborda cvasiexhaustiv – în limitele unei minime relevanțe estetice – opera lui Octav Șuluțiu, a receptării ei critice și a contextului cultural și literar cu care aceasta comunică. *Jurnalul* și romanul *Ambigen* – cele mai consistente valoric din cadrul operei autorului analizat – au fost interpretate pornind de la problematica identitară care traversează tectonica textelor – nesesizată decât superficial până acum –, însă esențială pentru relevarea modernității acestui segment din opera șuluțiană. Pentru a stabili locul ocupat de acest scriitor pe harta interbelicului românesc, am indicat diferențele specifice și zonele de interferență cu alte romane sau jurnale intime din epocă. Miile de cronici literare sau articole de atitudine semnate de Șuluțiu în presa anilor 1930-`40 – dintre care multe modeste, simpliste ori irelevante – nu au fost decât în parte prezentate sau menționate.

În ansamblul ei, opera lui Octav Șuluțiu se situează sub *semnul contradicției* și se structurează în jurul avatarurilor *eului detestabil*. Aceste caracteristici fundamentale îl plasează pe autorul Octav Șuluțiu într-o paradigmă în care *fantasmele eșecului* exercită un magnetism

¹ Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. II, Editura Scrisul Românesc, București, 1998, p. 225.

ineluctabil. Problematika disoluției identitare și vocația confesivă îl includ într-un orizont al „autenticismului” și îi configurează un profil existențialist. De asemenea, deschiderea, ebuliția culturală, profuziunea de planuri și proiecte în care s-a implicat, modul panicard și abrupt de escaladare a existenței, implicarea totală în literatură îl recomandă ca pe un exponent al unui *modus vivendi* „experiențialist”. Renegarea – la sfârșitul anilor `30 – a eului regresiv, convulsiv, patetic, care își trăia dramatic crizele identitare și morale, instalarea aparent confortabilă în ratare, în albia absurdă a istoriei, „progeria” îl plasează, de asemenea, pe Șuluțiu în contextul mentalitar antinomic al interbelicului românesc.

Interbelicul nu se prezintă, retrospectiv, doar ca o epocă a celor mai radicale procese literare inovative, ci și ca o perioadă care nu doar a favorizat contradicția, dar a cultivat-o cu asiduitate. Eșecurile și contradicțiile lui Șuluțiu sunt și ale comilitonilor săi. Însă, în cazul autorului discutat, acestea sunt mai evidente. Tehnicile escamotării nu îl caracterizează pe acest personaj, care se salvează prin sinceritate, prin „șansa” de a fi, în textele sale – așa cum preciza Eugen Ionescu –, „acut în durere”. Șuluțiu ilustrează mai limpede contradicțiile anilor `30-`40 decât Anton Holban, Camil Petrescu sau M. Blecher. Din imperfecțiunile operei lui marginale respiră atmosfera de vitalitate agonică a acelor ani.

Raportată la scrierile azi canonice ale interbelicului, opera lui Șuluțiu se circumscrie unei marginalități asumate, constitutive, semnificante. Fără operele marginale, imperfecte, ale unor Șuluțiu, Constantin Fântâneru, H. Bonciu, Ion Biberi etc. nu se pot înțelege nuanțat consistența centrului și limitele de demarcație dintre „central” și secundar, și nici comunicarea subtilă dintre cele două. Scrierile șuluțiene au relevanță și pentru a defini și a înțelege structura „secundarului” și modul lui de existență în interbelic. Un roman ca *Ambigen* este plasat intenționat (subiect, „tipologia” personajului, indiferența pentru sens, construcție etc.) de către autorul lui într-o zonă situată „în afara” centrului câmpului literar, ocupat atunci de Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu sau Mihail Sadoveanu. Iar zonele „adiacente centrului sunt cele locuite de pluritate și imperfecțiune, de diversitate și secundar, de disperare și concretețe, de inconsecvență și detaliu, de varietate, digresiune și alienare”². Opera „imperfectă”, „secundară” a lui Octav Șuluțiu ilustrează specificitatea unui moment cultural efervescent, deschis spre experiment, spre inovație, în care tocmai se nășteau primele interogații despre identitate. În același timp, „opera imperfectă” comunică mai mult despre autor decât cea care se apropie de

² Virgil Nemoianu, *O teorie a secundarului*, trad. de Livia Szász Câmpeanu, Editura Univers, București, 1997, p. 8.

inefabila și imposibila de atins „desăvârșire”. Opera imperfectă creează „efectul de uman”, biograficul irumpe din „neglijențele”, din fluctuațiile valorice ale operei.

Opera imperfectă este străbătută de ființa autorului viu. De aceea, astfel de texte pot fi citite ca niște deghezate autobiografii, ca niște jurnale intime ale încercării de a scrie o operă. Cu alte cuvinte, în acest tip de scrieri se află filigranat jurnalul intim al eșecului operei imperfecte de a deveni Operă. O astfel de operă se poate salva prin dramatizarea acestui eșec, prin surprinderea condamnării la „secundar”, a confruntării autorului cu propriile limite.

O altă intenție a acestei teze de doctorat este să releve tematica identitară din *Jurnal* și *Ambigen*, unică în contextul interbelic românesc prin recurența și complexitatea ei, dar și să surprindă contradicțiile, derapajele, scăderile valorice ale acestei opere. Lucrarea nu îi atribuie merite inexistente prozatorului Șuluțiu, dar își propune să identifice temele originale, chiar dacă turnate într-o formă deseori improprie, neglijentă. Pe parcursul întregii teze, am urmărit și am încercat să explic *contradicțiile* dintre critic și diarist sau dintre autorul *Ambigen*-ului și cel al romanului *Mântuire*, care fac din Octav Șuluțiu un „personaj” inedit al literaturii noastre. Tocmai de aceea, mi s-a părut necesar să conturez și profilul uman, nu doar literar al acestui scriitor straniu al interbelicului românesc și, în plus, să surprind o parte din atmosfera acelor ani, acel cadru mai larg, plin el însuși de contradicții, în care un autor singular precum Șuluțiu, în fond, un marginal, dar conectat intens la viața culturală a epocii sale, scria, citea, iubea, se detesta, simțindu-se foarte singur și amenințat... de el însuși.

Având un caracter monografic, această lucrare de doctorat abordează, inevitabil, texte de factură diferită: jurnal intim, romane, cronici literare. În consecință, metodele de cercetare coexistă, predominând cea istorico-literară, descriptivă, și cea analitică, hermeneutică. Metoda analitică este o consecință a celei descriptive, căutând un sens în detaliile furnizate de incidența dintre creație și biografie, propunându-mi să confer coerență și zonelor interstițiale ale acestei opere. Am urmărit avatarurile *eului detestabil* – figura particularizantă și structurantă a operei lui Octav Șuluțiu, care explică parțial contradicțiile acesteia. Interpretarea rămâne subordonată intențiilor textului și am evitat să o transform într-o ficțiune critică.

Fiecare capitol al lucrării se încheie cu o prezentare care conține, separat, receptarea critică a *Jurnalului*, a romanelor *Ambigen* și *Mântuire*, dar și o receptare critică a cronicarului literar. Aceasta este prima cartografiere cvasiexhaustivă a receptării critice întreprinse vreodată în cazul operei lui Octav Șuluțiu. Au fost identificate, în periodice, și prezentate succint cronicile

literare despre operele lui Șuluțiu semnate atât de criticii importanți, cât și cele ale unor „foiletoniști” azi uitați. Astfel am configurat metamorfozele „orizontului de așteptare” interbelic și am relevat modalitatea în care ceea ce în sincronie este perceput ca fiind „central” în diacronie se transformă în „secundar”.

Capitolul I („Fragmente dintr-o viață, orientări politice”) constituie o prezentare generală a vieții, a activității culturale șuluțiene, o cartografiere a modificărilor ideologice survenite în perioada 1929-1949, dar și o trecere în revistă a posterității acestui scriitor. În prima parte a vieții sale pline de lipsuri, de complexe, Octav Șuluțiu și-a urmat vocația confesivă și a reușit să redea, credibil și patetic, confruntarea lui cu existența, cu propriul temperament, cu el însuși. Însă mișcările regresive ale vieții și structurii lui intime l-au îndepărtat de ceea ce ar fi putut deveni opera lui. Trajectoriile unei astfel de existențe contradictorii și dramatice am încercat să le conturez în Capitolul I al acestei teze, cu o valoare mai degrabă orientativă pentru analizele detaliate din capitolele viitoare. De asemenea, am selectat, din textele diaristice, din manuscrise sau din cronicile literare, fragmente care clarifică modificările ideologice și politice ale „ciclotimicului”, umoralului Șuluțiu, evidențiind poziția net antimarxistă, anticomunistă, cea anti-germană (din anii `30) și alunecarea, ulterior, spre îmbrățișarea unui naționalism moderat. După 23 august 1944, Șuluțiu devine, cum era de așteptat, un vocal susținător, disperat-temător, al noii ordini sociale.

Capitolul al II-lea („Diaristul”) se deschide cu prezentarea modalităților în care erau percepute, în epocă, „jurnalul intim”, „literatura confesivă”, axându-mă și pe identificarea particularităților climatului existențialist interbelic românesc – căruia *Jurnalul* lui Octav Șuluțiu îi aparține în mod organic.

Efervescența și profuziunea jurnalului intim românesc din deceniul al patrulea al secolului trecut sunt legate indisolubil de modificarea paradigmatică a perspectivei asupra epistemei identitare. Nu se produce doar o metamorfoză a modalității în care individul ia act de sine, ci și o restructurare a regimului discursului despre sine, un discurs de cele mai multe ori alienant, negator sau interogativ, care corespunde și se mulează pe discontinuitățile eului și pe conștiința acestei discontinuități.

Proliferarea jurnalului intim, în accepție modernă, survine ca un efect al modificării raportului dintre eu și lume, un efect al autoreprezentării ca alteritate în raport cu un spațiu care nu mai favorizează senzația de apartenență, de integrare. Iar acest „spațiu” este, de multe ori,

propria interioritate. Jurnalul ar surprinde, ar nara destinul unor dezrădăcinări – ontologice, etnice sau sociale. Formula jurnalului intim contaminează literatura autenticistă, care se vrea un document cât mai veridic al unei aventuri existențiale. Eul biografic își face tot mai mult loc în omul care scrie și se construiește scriind. Limbajul românesc se visează sau se travestește într-un limbaj diaristic – mai credibil, mai denotativ, mai puțin metaforizant. Naratorii (dar și autorii) sunt sau își propun să fie confesivi, lucizi. Au mania autoanalizei. Coerența, epicul, grija pentru construcție trec în plan secund atunci când nu sunt eludate cu bună știință. Autorul coboară de pe pedestalul românesc pe care romantismul îl așezase. Autorii români învață să spună Eu. Întâi ezitant, în jurnale, apoi în literatura lor. Iar cel care spune „eu” deja pune o problemă identitară. Iar identitatea, cum preciza Paul Ricoeur în *Temps et récit*, se construiește ca o operațiune narativă. Și Jacques Le Rider remarca, în siajul teoriei ricoeuriene, că „autobiografia și jurnalul intim constituie cele două forme majore ale constituirii identității prin narațiune”³.

Deși nu mi-am propus să conturez poetica scriiturii intime românești interbelice, mi s-a părut util să menționez câteva puncte de vedere vehiculate în presa vremii, relevante pentru profuziunea literaturii subiective sau confesive din anii '30. Această succintă trecere în revistă a unor perspective despre literatura subiectivă are funcția de a surprinde modificarea unui climat spiritual, având ca finalitate adoptarea unui nou limbaj.

Concluzia acestei părți a prezentei teze e că romanele „autenticiste” au furnizat diariștilor un limbaj specific care să se plieze pe realitățile eului, o anumită deteatralizare a raportului cu propriul scris, un limbaj care să creeze o realitate a sinelui. Iar jurnalul, sub incidența climatului onto-cultural, a funcționat ca un creator al unui discurs despre „sine”, care va deveni spațiul de desfășurare a unei problematice identitare.

Dintre toate scrierile intime confesive din interbelic, am demonstrat că *Jurnalul* lui Octav Șuluțiu pune cel mai insistent și într-o modalitate neobișnuit de modernă problema identității, percepute ca disoluție, ca eșec al ipseității. *Jurnalul* șuluțian propune un personaj care încearcă, sisific, să se posede, să aibă acces la o „ființare” ardent dorită, însă inaccesibilă. Propune un personaj-absurd, care, ironic și paradoxal, ființează prin suma vacuităților pe care le resimte dramatic.

³ Jacques Le Rider, *Modernitatea vieneză și crizele identității*, traducere de Magda Jeanrenaud, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 1995, p. 55.

Jurnalul lui Octav Șuluțiu este un *text-nu*, un text destinat arderii, distrugerii. Deci un text pe care autorul îl „sinucide”, căruia îi anulează existența prin clauza testamentară respectată, accidental, doar parțial („clauza autoeliminării”). Personajul-narator al *Jurnalului* devine astfel o *ființă-nu*. O ființă care eșuează în proiectul existențial, care se oprește, simbolic, din trăit. Și, mai mult, care uneori spune *da* acestei *ființe-nu*, pe care, tragic și dramatic, o acceptă, întrucât *ființa-nu* are un caracter ineluctabil, se înfățișează ca un dat imanent al propriei structuri interioare. În acest caz, nu procesul individuației este surprins, ci procesul conștiinței aneantizării, al apartenenței la anonim.

Dar existențialismul funciar șuluțian este diferit, dacă nu chiar opus pe alocuri, față de cel al epocii interbelice. Nu are nici o legătură cu virilitatea, activismul, profetismul, actul huliganic sau gratuit, cu atingerea „absolutului trăirii”, cu antiistorismul, cu viziunea escatologică sau cu învestirea „experienței” cu un atribut gnoseologic. Personajul șuluțian este abulic, pasiv, de cele mai multe ori indiferent, mizantrop, unul care își repetă, mantric, că e stupid sau ridicol.

Jurnalul relevă, fără ca autorul să fi fost conștient de aceasta, o altă dimensiune existențialistă decât cea cu care ne-am obișnuit. Propune un „eu detestabil”, un „eu absurd”, fără destin și, deci, fără devenire, care se ipostaziază dramatic în propriile lui absențe identitare sau ființiale. Un existențialism nu apropiat cultural, un existențialism nu de factură „trăiristă” străbat paginile acestui jurnal, ci un existențialism organic, „biologizat” al cărui spațiu de desfășurare îl constituie confruntarea convulsivă, lucidă, cu propriul vid existențial.

Rezultă, din demonstrația mea, că *Jurnalul* lui Șuluțiu conține unul dintre cele mai tensionate și mutilante raporturi negative cu propria ființă. Dacă la M. Sebastian politicul, contextul tragic, antisemitismul angoasează, dacă la Jeni Acterian sau în însemnările subiective ale lui Eugen Ionescu thanatofobia constituie nodul gordian dramatic al scrierilor confesive, la Șuluțiu negarea propriei persoane, forța cu care se detestă, surprinderea propriei vacuități, imposibilitatea oricărei transgresări a unor limite insurmontabile sunt elemente care particularizează, conferind substanță acestei ontologii negative.

Aportul istorico-literar al acestui capitol e constituit de compararea manuscrisului jurnalului cu varianta editată. Colaționarea a relevat limitele tehnicii de editare. Cercetarea manuscriselor primelor caiete de însemnări confesive (1927-1929) păstrate în arhiva Muzeului Național al Literaturii Române relevă faptul că intervenția cenzurii politice a fost mai pregnantă decât a lăsat să se înțeleagă editorul *Jurnalului*, criticul Nicolae Florescu, dar și că selecția

editorului este în spiritul literaturizării și al unei omogenizări estetice. Modelul care a slujit acestei ediții este unul eminent literar. Această formă a jurnalului propusă de Nicolae Florescu fluidizează, într-adevăr, textul, elimină redundanțele, însemnările lipsite de expresivitate, face mai coerente și inteligibile niște pagini care se hrănesc din haoticul și aleatoriul cotidianului, al evenimentialului. Însă acest jurnal dramatic prin însuși destinul pe care autorul i l-a impus conține, de fapt, *mai puțină* literatură, și mult *mai multă* viață, în stare brută și inavuabilă, decât pare atunci când parcurgem *Jurnalul* tipărit.

În **Capitolul al III-lea** („Prozatorul”) metoda descriptivă utilizată este ilustrată prin prezentarea succintă a romanelor aflate în eboșă, colaționarea manuscrisului *Ambigen* cu varianta publicată în 1935 și raportarea fragmentelor apărute în presă din romanul *Un om caută mântuirea* cu varianta tipărită în 1943, intitulată *Mântuire*. De asemenea, am identificat și prezentat mărturiile contemporanilor despre omul Șuluțiu din paginile memorialistice sau diaristice ale acestora pentru a argumenta metamorfoza deconcertantă a romancierului printr-o modificare radicală a omului „biografic”.

Criza predominant ontologică și existențialistă din *Jurnal* devine o criză a falimentului masculinității în romanul *Ambigen*, personajul fiind un efect biologizat al bisexualizării culturale – un caz de hermafroditism psihic. *Ambigen* este raportat atât la *Sex și caracter* de Otto Weininger (a cărui influență Șuluțiu o va recunoaște într-un interviu), cât și la reprezentanții modernității vieneze de la confluența secolelor al XIX-lea și XX, cu care, structural, O. Șuluțiu consonează.

Puține legături se întrevăd între ideologia criticului Șuluțiu și poetica autorului *Ambigen*-ului. Acest roman pare, raportat la conservatorismul criticului, un accident. O operă care și-a devansat autorul, nu prin valoarea ei intrinsecă, ci prin originalitatea tematică și prin modernitatea unor intuiții prezente în acest straniu – atât pentru contextul literar românesc, cât și pentru destinul lui Șuluțiu – roman. Gândirea „tare”, în termenii lui Vattimo, a criticului modernist Șuluțiu se opune „gândirii slabe” a autorului *Ambigen*-ului, care conține anumiți germeni ai unui postmodernism *avant la lettre* și pune problema identității, a raportului masculin / feminin, prefigurând astfel „studiile de gen” (*gender studies*).

Dacă Anton Holban propunea „romanul static”, *Ambigen* propune „personajul static”, personajul prins în propria ființă imobilă ca într-o carapace, care ia act de propriul faliment ontologic. Personajul Di se situează între limitele asfixiante ale eșecurilor propriilor individuări.

Dacă la Camil Petrescu dezeroizarea personajului este parțială, Șuluțiu continuă, până la ultimele consecințe, acest proces prin negarea noțiunii de Personaj – creând un tip de personaj care trăiește în orizontul arlechinesc al unui anti-destin. Din *cineva*, personajul tinde să se transforme în *nimeni* sau *nimic*. Un nimeni lucid, fără voință, abulic, vegetal, pentru care neantul exercită un magnetism irezistibil, întrucât este singurul care poate soluționa acest dramatism reținut al rupturilor și îngrădirilor existențiale. Modalitatea în care este construit personajul din *Ambigen* diferă profund de arhitectonica personajelor camilpetresciene, holbaniene sau eliadești. În primul rând, cerebralitatea este înlocuită de o instinctualitate lucidă. Personajul devine anormal, bizar, atipic, „bolnav”, cu gesturi ilogice sau incoerente factologic. În al doilea rând, dispersia unității personajului este împinsă spre limita comunicabilului. Nu mai este vorba doar despre discontinuitatea teleologică a personajului, ci despre aglomerări aleatorii de euri disjuncte. Odată cu Di, începe să „trăiască”, în romanul românesc, personajul mediocru, devitalizat și inertial, aflat într-o continuă stare de suspensie, care prefigurează personajele absurde din *Molloy* al lui Beckett sau din piesele lui Eugen Ionescu.

Fina, coerenta și inteligenta analiză psihologică holbaniană sau camilpetresciană este înlocuită, la Șuluțiu, de analiza contorsionată, crispată a unei psihologii reziduale, anormale, pregnant *diferite*. Exclamațiile șuluțiene „sunt vid”, „nu pot să mă FAC”, „nu sunt nimic. Mă neg, mă neg” sunt simptomatice pentru această literatură a non-ipseității. Această proză, autodiegetică, ce recurge la formula jurnalului intim nedatat, este tributară mai puțin modelelor Proust, Gide sau Papini, Huxley – cele mai cunoscute și cultivate în epocă. Este afină, mai degrabă, cu *Omul din subterană* dostoevskian, cu *Procesul* sau *Metamorfoza* lui Kafka, cu *Manechinele* lui Bruno Schulz, dar și cu prozele modernității vieneze (Arthur Schnitzler, Hugo von Hofmannsthal, Karl Krauss și, *mutatis mutandis*, conturează, cu, evident, mai puțină complexitate, profilul musilianului „om fără însușiri”). Non-eroul din *Ambigen* păstrează doar semnele alterate ale propriei umanități reziduale. Nu se află doar la marginea societății, dar este înstrăinat și de substanța lui umană.

Personajul-narator din *Ambigen*, Di, este un accident, un efect biologizat al unei tendințe de feminizare a culturii și o formă antropomorfizată de amestec dezechilibrat al elementelor masculine și feminine la nivelul unei singure ființe hibrid. Di ilustrează doar prima parte a teoriilor weiningeriene, cea legată de „forme sexuale intermediare”, fiind, bineînțeles, un personaj anti-weiningerian, incarnând tot ceea ce filozoful austriac detesta cu fervoare: regresia

masculinității pe fundalul hipertrofiei elementelor feminine, abulia, lipsa de voință, pasivitatea, vegetalizarea ființei etc.

Ca și în *Jurnal*, romanul *Ambigen* abundă de tropii autonegării, al cărei corolar este atracția irezistibilă pe care dispariția fizică o exercită asupra personajului. *Ambigen* surprinde istoria unui faliment identitar și uman, povestea unei degradări, care începe prin contestarea sinelui și se termină cu acceptarea non-sinelui, a regresiei într-o stare obiectuală. Acceptarea dezabuzată a unei condiții existențiale degradate este sinonimă cu abandonarea proiectului identitar. Personajul este prins într-o carcasă care îi permite o minimă evoluție. Procesul introspectiv e sinonim cu repetarea, fie mai furibundă, fie mai resemnată, a aceluiași imn al eului care se detestă.

Problematizarea identității sau a neputinței identificării de sine, a raportului dintre eu și non-eu afectează acest roman „enclavic” atât la nivel formal, cât și în subteranele lui: fragmentarea aleatorie a narațiunii, „babelizarea” arhitecturii geometrice a textului, disoluția epicului, intruziunile eseistice, dezeroizarea personajului, detabuizarea trupului, biologia crepusculară, cultivarea anormalității și a patologicului sunt doar câteva dintre particularitățile care individualizează acest roman.

Romanul *Mântuire* (1943) este interesant mai puțin prin el însuși, cât prin raportul antinomic cu *Ambigen* sau prin raportul anamorfotic cu *Jurnalul*, adică mai mult prin temă decât prin realizarea propriu-zisă, care este, în fond, un eșec. Acest roman este relevant mai degrabă pentru ceea ce comunică despre psihologia lui Octav Șuluțiu decât despre psihologia chinuită, interogativă, lipsită de verosimilitate a personajului central, Leontin.

Mântuire se încadrează poeziei românești a secolului al XIX-lea – proză obiectivă, psihologică, la persoana a III-a, cu un desuet narator omniscient, care își ironizează unele personaje și pactizează cu altele. Naivitatea și vetustețea perspectivei naratologice sunt deconcertante, în special venind de la un autor al cărui debut curajos se circumscria fără dubiu romanului „autenticist”. Influența dostoevskiană este evidentă în trama narativă, în dialogurile despre existența răului, a binelui, a mântuirii, în plasarea eroului într-un orizont al revelației, al rupturilor existențiale. Explorarea fondului mistic, metafizic, religios este doar un proiect al cărții, nu și o realizare – profunzimile pe care mizează Șuluțiu nu depășesc nivelul crochiului. Romancierului îi lipsesc verosimilitatea, forța epică de a da substanță unei aventuri mistic-

ontologice, capacitatea rară, a marilor autori, de a face credibil parcursul contorsionat, tragic al unei conștiințe.

În cazul romanului *Mântuire*, metoda hermeneutică este tributară parțial psihocriticii. Romanul este interpretat dintr-o perspectivă biografică, explicând eșecul valoric în termenii oferiți de propriul *Jurnal* și de modificările survenite în ideologia cronicarului Șuluțiu. Romanul e un caz insolit în literatura română, întrucât reflectă drama autorului său: metamorfoza radicală de la romanul de debut, *Ambigen*, produs al contextului existențialist și autenticist de la începutul anilor '30, la cel de-al doilea roman. Am explicat acest regres valoric cu argumente biografice extrase din jurnalul intim sau din afirmațiile criticului Șuluțiu, completate cu mărturii ale contemporanilor. Analiza romanului (intriga, eroul de tip dostoevskian, perspectiva narativă etc.) demonstrează nu atât evidentul eșec valoric, cât dorința inconștientă a autorului de a-și reprezenta drama interioară, caracterul său dedublat, propriul eșec existențial.

Deși tratate în maniere diferite, scrierile șuluțiene (fictive sau confesive) au un numitor comun: problematica identitară. Și *Ambigen*, și *Jurnalul*, și *Mântuire* vorbesc, în maniere distincte, despre o ruptură identitară, despre neadecvarea la existență, despre încercarea eurilor de a (se) transgresa, de a *ființa*.

În **Capitolul al IV-lea** („Cronicarul literar”) metoda de cercetare descriptivă este preponderentă. Am prezentat, cronologic, atât activitatea cronicarului literar din revistele importante la care Șuluțiu a semnat cu regularitate (*Familia*, *România literară*, *Gândirea*, *Revista Fundațiilor Regale*), cât și colaborările cu un anumit grad de relevanță la *Ultima oră*, *Vremea*, *Azi*, *Reporter*, *Axa*, *Viața Românească*, *Apărarea* etc. Am analizat articolele „teoretice” (despre conceptele de originalitate, noutate, autenticitate, viziunea despre „noua generație” etc.), dar și cronicile pe care Șuluțiu le-a semnat despre cele mai importante romane, volume de poezie, critică literară, memorii și teatru (în subcapitole distincte) apărute în perioada 1929-1949.

Cronicarul literar Octav Șuluțiu prezintă mult mai puțin interes decât romancierul sau diaristul. Cu toate acestea, Șuluțiu a fost perceput, în primul rând, în calitatea sa de „critic”, care, în interbelic, a scris două romane și căruia i s-a descoperit întâmplător, la 25 de ani de la moartea prematură, un jurnal de excepție.

În exegezele anterioare dedicate acestui scriitor, ipostaza criticului Șuluțiu prevalează asupra diaristului sau romancierului. Cea mai simptomatică, în ansamblul operei șuluțiene, a fost considerată *figura criticului*. Această lucrare propune un alt punct de vedere, care coincide și cu

perspectiva diaristului Șuluțiu – artificialitatea ipostazei criticului, nereprezentativitatea acesteia, și care a jucat un rol nefast atât în existența omului și autorului Șuluțiu, cât și în dinamica posterității sale. Se inversează perspectiva propusă de N. Florescu și de mai toți comentatorii operei lui Șuluțiu. Criticul este abordat, în această teză, și din perspectiva diaristului, perspectivă care îl înscrie, de asemenea, pe autorul discutat în zodia contradicției.

În același timp, textelor critice semnate de Șuluțiu li se pot aduce și li s-au adus multe reproșuri: didacticism, prolixitate, stil greoi sau absența unui stil, neglijențe în exprimare – defecte de care lucidul Șuluțiu era conștient. Însă onestitatea intelectuală a „foiletoanelor” semnate de el, justetea, puseurile de intuiție axiologică remarcabilă, echilibrul lor ideologic, într-o epocă dominată de derapaje penibile, concurează la realizarea unei figuri ce trebuie reținută și al cărei profil, în același timp simptomatic și nesimptomatic pentru acea perioadă, nu este lipsit de semnificație. Deși verdictele estetice pe care le pronunță despre cărțile recenzate sunt dintre cele mai tranșante, raportul omului Șuluțiu cu ideea de critică este unul nesigur, angoasant.

Șuluțiu a idealizat mult critica literară. Presiunea acestei fantasme l-a paralizat și l-a determinat să rămână cantonat în spațiul intermediar, însă perceput ca inferior, al „foletonisticii”. Când a încercat să facă pasul spre critică, spre un studiu mai consistent cantitativ (*Introducere în poezia lui George Coșbuc*), a eșuat în locuri comune și didacticism. E psihanalizabilă, pentru cineva care a scris mii de cronici literare, însă nici o carte de critică (deși a visat asta), modalitatea în care Șuluțiu idealizează critica serioasă – transformând-o, psihic, într-o Arcadie inaccesibilă.

Chiar dacă programul teoretic al criticului Șuluțiu pare vetust și rigid pentru o epocă a rafinementelor sceptice, acesta se disipează atunci când așa-zisul critic dogmatic devine cronicarul atent, informat al unor texte febrile, inegale, care îmbină didacticismul cu intuiții surprinzătoare și care denotă un bun-gust și o echidistanță care îl apropie de un Pompiliu Constantinescu.

Echilibrul pedant-demonstrativ din textele de la începutul anilor `30 e substituit în doar câțiva ani de un limbaj violent-resentimentar, militant, în care e tot mai vizibilă osatura politică. Perspectiva europeană, „internaționalistă” se metamorfozează într-una pregnant etnocentristă. Din 1938-39, Șuluțiu devine dogmatic, dar în cu totul alt sens decât cel pe care el însuși îl preconizase cu doar câțiva ani înainte. Capacitatea de disociere uneori nuanțată se transformă

într-o tot mai accentuată poziție care refuză noutatea, modernitatea și modernismul, democraticul, nuanța.

Textele critice militante, virulente contrastează cu părerea proastă pe care diaristul Octav Șuluțiu o are despre foiletonistul Octav Șuluțiu. Critica literară e investită de către timidul, nesigurul (pe el însuși) Șuluțiu cu atribute masculine, virile, devenind o metaforă a autorității. Omul Șuluțiu se va identifica, spre sfârșitul anilor `30, cu criticul Octav Șuluțiu și va încerca să-l renege pe autorul romanului *Ambigen* și, implicit, pe diaristul din anii `30.

Conflictul identitar de la începutul deceniului al treilea se rezolvă parțial prin identificarea cu masca „criticului”. Astfel, a scrie „critică” a însemnat, pentru Șuluțiu, a încerca să rezolve o criză existențial-identitară, a echilibra un temperament predispus la excese, la dezordine. A scrie „critică” a coincis cu apropierea unui eu străin structurii sale, vocației sale confesive. Săvârșirea oficiilor de cronicar a reprezentat doar una dintre formele, poate cea mai subtilă, în care Șuluțiu s-a detestat în continuare, aplicându-și tot mai apăsător masca cronicarului obiectiv și dogmatic, până când *fîința-nu* din *Ambigen* și din *Jurnal* au rămas fără aer.

În **Addenda** („Omul Șuluțiu văzut de alți oameni”) am prezentat și analizat referirile la Șuluțiu ale celor care l-au cunoscut (Ștefan Baciuc, Maria Banuș, Eugen Ionescu, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Jeni Acterian etc.). Mărturiile contemporanilor se opun într-o mare măsură profilului uman chinat, existențialist, degajat de paginile însemnărilor intime. Prea puțin din negativitatea, din furia autocontestării, din drama identitară comunicate de *Jurnal* sau *Ambigen* par să-i aparțină omului „dintre oameni” Șuluțiu. E doar o altă contradicție, din șirul lung de contradicții care par să-i fi guvernat existența.

Mărturiile congenerilor aduc la iveală alte două tipuri de *eu*. Pe lângă *eul detestabil*, pe lângă *fîința-nu* care traversează paginile *Jurnalului* sau ale *Ambigen-ului*, pe lângă *eul mască* din cronicile literare (autoritar, vehement, militant) și *eul livresc* (serios, cu pretenții abisale și etice), din *Mântuire*, apar și alte două ipostaze ale proustianului „eu superficial”: *eul ludic* al anilor `30, și *eul rigid-agresiv*, al anilor `40. Liantul acestor „euri” îl constituie inadptabilitatea, vocația marginalității, revolta împotriva lui însuși, timiditatea acestui personaj contradictoriu, febril, care nu s-a înțeles niciodată, sau s-a înțeles greșit, mergând mereu împotriva lui însuși.

Anexa acestei lucrări de doctorat constituie o continuare a Capitolului I. Este analizată, cu detalii furnizate de istoria literară, povestea de dragoste și gelozie din triumphiul amoros Octav Șuluțiu – Lydia Manolovici – Anton Holban. Sunt citite în oglindă atât *Jurnalul* și *Ambigen*, cât

și *Jocurile Daniei*, care au, în centrul lor, același personaj fascinant și contradictoriu, Lydia. Este analizată, de asemenea, și relația tumultuoasă dintre Holban și Șuluțiu. Aceste trei personaje se vor „reîntâlni” în romanul de șantaj *Oameni cu joben* (1941) de Zaharia Stancu, unde Șuluțiu va deveni insipidul Anton Hâlmău, iar Anton Holban va purta caragialianul nume Traian Balea. „Anexa” clarifică multe dintre scenariile fanteziste pe care imaginația criticilor români le-a creat și reconstituie, documentat, poate cel mai fructuos, din punct de vedere literar, triumphi erotic.

În concluzie, această teză nu a intenționat să valorizeze mai mult decât era cazul opera lui Octav Șuluțiu, ci să indice prezența unor intuiții excelente, unor problematici originale, denunțând, totodată, căderile, eșecurile, ratările acestor scrieri inegale.

De asemenea, miza acestei lucrări nu a fost de a reevalua locul pe care Șuluțiu îl ocupă în literatura română, deși *Ambigen*-ul ar fi trebuit să aibă o posteritate mai vie și interpretări mai nuanțate, însă pudibonderia autohtonă a culturii scrise a fost sinonimă cu cecitatea legată de anumite inovații aduse de acest roman. Aceasta și pentru că autoficțiunile, romanele „mizerabiliste”, scrise după 2000, în care sexualitatea e și o problemă identitară, sunt tributare mai mult unui autor ca Șuluțiu decât unui Holban, Camil Petrescu sau Eliade.

Locul literar al lui Șuluțiu aparține, incontestabil, zonei secundare a contextului interbelic, însă o margine fertilă, traversată de intuiții, de „originalități”, de straniețe. Opera sa e și literatura ca expresie a unei vieți trăite în negație – o altfel de negație decât cea care i-a făcut pe Cioran și E. Ionescu autori de renume mondial. Într-o ipotetică istorie a constituirii/disoluției identității în literatura română, Octav Șuluțiu ar trebui să ocupe, indiscutabil, unul dintre cele mai importante locuri. La fel cum și metaforicul „sinucis” *Jurnal* ar trebui să reprezinte un model diaristic prin absența intenționalității literaturizante, prin indiferența absolută față de un ipotetic lector.

Unicitatea lui Octav Șuluțiu – pe care această teză și-a propus să o releve – rezidă în faptul că s-a detestat poate cel mai mult din întreaga literatură română și nu a încercat să-și mitologizeze acest raport negativ cu „sinele”, nu a intenționat să transforme într-o ficțiune subtil autoapologetică eul detestabil, ci s-a rezumat să-l trăiască, să-l consemneze și apoi a încercat să-l aneantizeze. Astfel, Octav Șuluțiu se înfățișează ca scriitorul marginal cel mai complex și mai interesant poate din interbelicul românesc. Veridicitatea sincerității cu care s-a detestat contrabalansează derapajele și scăderile „operei”.

Și tributară contextului în care a fost concepută, și transgresându-l uneori, o parte a operei lui Octav Șuluțiu își dovedește actualitatea, pretându-se unei analize moderne, în care problematica identitară joacă un rol structurant, esențial.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

CORPUS DE OPERE LITERARE COMENTATE

1. Șuluțiu, Octav, *Ambigen*, cu gravuri de I. Anestin, Editura „Vremea”, București, 1935.
2. Șuluțiu, Octav, *Brașov*, cu 41 de figuri în text, Editura Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1937.
3. Șuluțiu, Octav, *Pe margini de cărți*, Editura Miron Neagu, Sighișoara, 1938.
4. Șuluțiu, Octav, *Mântuire*, Editura Socec & Co., București, 1943.
5. Șuluțiu, Octav, *Introducere în poezia lui George Coșbuc*, prefață de Dumitru Micu, Editura Minerva, București, 1970.
6. Șuluțiu, Octav, *Scriitori și cărți*, Ediție îngrijită, tabel cronologic și note de Nicolae Florescu, Editura Minerva, București, 1974.
7. Șuluțiu, Octav, *Jurnal*, Ediție îngrijită, prefațată și adnotată de Nicolae Florescu, Seria Restituiri, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975.
8. Șuluțiu, Octav, *Ambigen*, Editura „Jurnalul literar”, text îngrijit de Mihaela Constantinescu, prefață de Nicolae Florescu, București, 1992.

CORPUS DE OPERE LITERARE CITATE

1. Acterian, Jeni, *Jurnalul unei fete greu de mulțumit*, ed. a II-a, ediție îngrijită, traduceri din franceză, note bibliografice și prefață de Doina Uricariu, Editura Humanitas, București, 2008.
2. Acterian, Jeni, *Jurnalul unei fete greu de mulțumit*, ed. a IV-a revăzută și integrală, ediție, note, traduceri de S. Skultéty, Editura Humanitas, București, 2015.
3. Acterian, Arșavir, *Jurnalul unui pseudo-filozof*, Editura Cartea Românească, București, 1992.
4. Baci, Ștefan, *Praful de pe tobă*, Editura Eminescu, București, 1995.
5. Banuș, Maria, *Însemnările mele, 1927-1999*, vol. I-II, Editura Cartea Românească, București, 2014.

6. Bârna, Vlaicu, *Între Capșa și Corso*, ed. a III-a, Editura Polirom, Iași, 2014.
7. Blecher, M., *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate*, ediție de Dinu Pillat, Editura Minerva, București, 1970.
8. Comarnescu, Petru, *Pagini de jurnal*, vol. I, ediție îngrijită de Traian Filip, Mircea Filip și Adrian Munțiu, prefață de Dan Grigorescu, Editura Noul Orfeu, București, 2003.
9. Crohmălniceanu, Ov.S., *Amintiri deghizate*, Editura Humanitas, ed. a II-a, București, 2012.
10. Eliade, Mircea, *Jurnal*, vol. I-II, ediție îngrijită de Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1993.
11. Fântâneru, Constantin, *Interior*, ediție și prefață de Ștefan Borbély, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981.
12. Holban, Anton, *Opere II, Jocurile Daniei*, ediție, note și postfață de Elena Beram, Editura Minerva, București, 1972
13. Holban, Anton, *Pseudojurnal*, ediție îngrijită de Ileana Corbea și Nicolae Florescu, Editura Minerva, București, 1978
14. Melville, Herman, *Bartleby. O povestire de pe Wall Street*, traducere de Petre Solomon, Editura Humanitas, București, 2007.
15. Petrescu, Camil, *Note zilnice*, ed. a II-a, prefață și ediție de Florica Ichim, Editura Gramar, București, 2003.
16. Odeanu, Anișoara, *Într-un cămin de domnișoare*, ed. a II-a, Editura Litera, București, 2016.
17. Pessoa, Fernando, *Cartea neliniștirii*, traducere, prefață, note de Dinu Flămând, Editura Humanitas Fiction, București, 2009.
18. Sartre, Jean-Paul, *Greața*, traducere de Marius Robescu, Editura Minerva, București, 1981.
19. Sebastian, Mihail, *De două mii de ani; Cum am devenit huligan*, prefață de Nae Ionescu, ed. a II-a, Editura Humanitas, București, 1990.
20. Sebastian, Mihail, *Jurnal 1935-1944*, ediție de Gabriela Omăt, Editura Humanitas, București, 1996.
21. Stancu, Zaharia, *Oameni cu joben*, Editura „Cultura românească”, București, 1941.

22. Vila-Matas, Enrique, *Bartleby & Co*, traducere de Ileana Scipione, Editura Rao, București, 2003.
23. Zafón, Carlos Ruiz, *Umbra vântului*, traducere și note de Dragoș Cojocaru, Editura Polirom, Iași, 2005.

BIBLIOGRAFIE TEORETICĂ ȘI CRITICĂ

1. Antonescu, Nae, *Scriitori uitați*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.
2. Apolzan, Mioara, *Aspecte de istorie literară*, Colecția Universitas, Editura Minerva, București, 1982.
3. Ardeleanu, Virgil, *Mențiuni*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978.
4. Barthes, Roland, *Romanul scriiturii*, traducere de Adriana Babeți și Delia Sepețean-Vasiliu, pref. de Adriana Babeți, postf. de Delia Sepețean-Vasiliu, Editura Univers, București, 1987.
5. Baudrillard, Jean, Guillaume, Marc, *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Editura Paralela 45, Pitești, 2002.
6. Beauvoir, Simone de, *Al doilea sex*, traducere de Diana Bolcu și Delia Verdeș, vol. II, Editura Univers, București, 1998.
7. Biberi, Ion, *Etudes sur la littérature roumaine contemporaine*, Edition Corymbre, Paris, 1937.
8. Borbély, Ștefan, „Prefață” la Constantin Fântâneru, *Interior*, ed. cit.
9. Brăvescu, Ada, *M. Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, pref. de Ion Simuț, Editura Tracus Arte, București, 2011.
10. Bruckner, Pascal; Finkielkraut, Alain, *Noua dezordine amoroasă*, traducere de Luminița Brăileanu, Editura Nemira, București, 1995.
11. Camus, Albert, *Fața și reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara*, traducere de Irina Mavrodin, Mihaela Simion, Modest Morariu, prefață de Irina Mavrodin, Editura Rao, București, 1994.
12. Călinescu, Al., *Anton Holban – Complexul lucidității*, Editura Albatros, București, 1972.
13. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. a II-a, ediție și prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1985.

14. Călinescu, G., *Fals jurnal*, întocmit și prefațat de Eugen Simion, Editura Fundația PRO, București, 1999.
15. Cernat, Paul, *Existențialismul românesc interbelic*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2013.
16. Cioculescu, Șerban, *Aspecte literare contemporane*, Editura Minerva, București, 1972.
17. Cioran, Emil, *Entretiens avec Sylvie Jaudeau*, Editura José Corti, Paris, 1990.
18. Ciurea, Ștefania, *Celălalt interbelic, marginalii*, Teză de doctorat, coordonator Nicolae Manolescu, Universitatea București, 2014.
19. Comarnescu, Petru, *Kalokagathon*, antologie de Dan Grigorescu și Florin Toma, studiu introductiv și note de Dan Grigorescu, Editura Eminescu, București, 1985.
20. Constantinescu, Pompiliu, *Scrieri*, vol. II-VI, ediție îngrijită de Constanța Constantinescu, prefață de Victor Felea, Editura pentru Literatură, București, 1967-1972.
21. Crohmălniceanu. Ov.S., *Literatura română dintre cele două războaie mondiale*, vol. III, Editura Minerva, București, 1975.
22. Dahan-Gaida, Laurence, *Musil. Sovoir et fiction*, Presses Universitaires de Vincennes, Saint-Denis, 1994.
23. Delavenay, Emile, *D.H. Lawrence, l'homme et la genese de son ouvre*, Paris, 1969.
24. Durand, Gilbert, *Figuri mitice și chipuri ale operei*, traducere de Monica Bădescu, Editura Nemira, București, 1998.
25. Eagleton, Terry, *Teoria literară. O introducere*, traducere de Delia Ungureanu, Editura Polirom, Iași, 2008.
26. Eliade, Mircea, *Oceanografie*, Editura Cultura Poporului, București, 1934.
27. Eliade, Mircea, postfață la Nae Ionescu, *Roza Vânturilor*, Editura Roza Vânturilor, București, 1990.
28. Eliade, Mircea, *Oceanografie*, Editura Humanitas, București, 1991.
29. Eliade, Mircea, *Mefistofel și androgenul*, traducere de Alexandra Cuniță, Editura Humanitas, București, 1995.
30. Evola, Julius, *Metafizica sexului*, traducere de Sorin Mărculescu, Editura Humanitas, București, 1994.

31. Fântâneru, Constantin, *Cărți și o altă carte*, ediție critică, prefață, note de Aurel Sasu, Editura Minerva, București, 1999.
32. Finkenthal, Michael, *Lev Șestov, Filozof existențial, gânditor religios*, traducere Roxana Sorescu, Editura Tracus Arte, București, 2014.
33. Firică, Ștefan, „*Autenticitatea*”: *Teorii și aplicații în proza românească interbelică*, lucrare de doctorat, Universitatea București, Facultatea de Litere, coordonator I.B. Lefter, București, 2013.
34. Florescu, Nicolae, *Profitabila condiție*, Editura Cartea Românească, București 1983.
35. Florescu, Nicolae, *Înapoi la Aristarc*, Editura „Jurnalul literar”, București, 2009.
36. Freud, Sigmund, *Opere 6, Studii despre sexualitate*, traducere și note introductive de Rodica Matei, Editura Trei, București, 1999.
37. George, Al., *La sfârșitul lecturii*, vol. II, Editura Cartea Românească, București, 1978.
38. Gheorghiuță, G., *Sburătorul*, Editura Minerva, București, 1976.
39. Girard, René, *Violența și sacrul*, traducere de Mona Antohi, Editura Nemira, București, 1995.
40. Grigurcu, Gheorghe, *Între critici*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983.
41. Hersch, Jeanne, *Mirarea filozofică. Istoria filozofiei europene*, ed. a II-a, traducere de Vasile Drăgan, Editura Humanitas, București, 1997.
42. Heryán, Tibor, *Confesiunea în romanul românesc interbelic*, Editura Tracus Arte, București, 2012.
43. Hocke, Gustave René, *Lumea ca labirint*, traducere de Victor A. Adrian, prefață de Nicolae Balotă, postf. de Andrei Pleșu, Editura Meridiane, București, 1973.
44. Holban, Ioan, *Literatura subiectivă*, Editura Minerva, București, 1989.
45. Ierunca, Virgil, *Semnul mirării*, Editura Humanitas, București, 1995.
46. Ionescu, Eugen, *Nu*, ed. a II-a, Editura Humanitas, București, 1991.
47. Ionescu, Eugen, *Război cu toată lumea*, vol. I-II, ediție îngrijită și bibliografie de Mariana Vartic și Aurel Sasu, Editura Humanitas, București, 1992.
48. Ionescu, Nae, *Roza Vânturilor*, postfață de Mircea Eliade, Editura Roza Vânturilor, București, 1990.
49. Ionescu, Gelu, *Anatomia unei negații, Scrierile lui Eugen Ionescu în limba română 1927-1940*, Editura Minerva, București, 1991.

50. Kierkegaard, Søren, *Boala de moarte*, traducere și prefață de Mădălina Diaconu, Editura Humanitas, București, 1995.
51. Lăzărescu, Gheorghe, *Romanul analizei psihologice în literatura română interbelică*, Editura Minerva, București, 1983.
52. Le Rider, Jacques, *Modernitatea vieneză și crizele identității*, traducere de Magda Jeanrenaud, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1995.
53. Le Rider, Jacques, *Jurnale intime vieneză*, traducere și prefață Magda Jeanrenaud, Editura Polirom, Iași, 2001.
54. Lejeune, Philippe, *Pactul autobiografic*, traducere Irina Margareta Nistor, Editura Univers, București, 2000.
55. Lepuș, Miruna, *Tânăra generație interbelică*, Editura Vremea, București, 2015.
56. Lipovetsky, Gilles, *L'ère du vide, Essais sur l'individualisme contemporain*, Editios Gallimard, Paris, 1983.
57. Lovinescu, E., *Scrieri 5, Istoria literaturii române contemporane*, ediție de Eugen Simion, Editura Minerva, București, 1973.
58. Lovinescu, E., *Scrieri 6, Istoria literaturii române contemporane 1900-1937*, ediție de Eugen Simion, Editura Minerva, București, 1975.
59. Lovinescu, E., *Scrisori și documente*, ediție îngrijită, prefață, note și indice de Nicolae Scurtu, Editura Minerva, București, 1982.
60. Lovinescu, E., „*Sburătorul*”. *Agende literare*, vol. II, ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, note de Alexandru George și Gabriela Omăt, Editura Minerva, București, 1996.
61. Lovinescu, E., „*Sburătorul*”. *Agende literare*, vol. III, ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, note de Alexandru George și Gabriela Omăt, Editura Minerva, București, 1999.
62. Lovinescu, E., „*Sburătorul*”. *Agende literare*, vol. IV, ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, note de Alexandru George și Gabriela Omăt, Editura Minerva, București, 2000.
63. Lovinescu, E., „*Sburătorul*”. *Agende literare*, vol. VI, ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, note de Alexandru George, Margareta Feraru și Gabriela Omăt,

- Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, București, 2002.
64. Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, Editura Minerva, București, vol. I-III, 1980-1981.
65. Manolescu, Nicole, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
66. Micu, Dumitru, „*Gândirea*” și *gândirismul*, Editura Minerva, București, 1975.
67. Micu, Dumitru, *În căutarea autenticității*, vol. II, Editura Minerva, București, 1992.
68. Mihăilescu, Dan C., *Literatura română în postceaușism (I. Memorialistica sau trecutul ca re-umanizare)*, Editura Polirom, Iași, 2004.
69. Mihăieș, Mircea, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, ed. a II-a, Editura Polirom, Iași, 2005.
70. Mihăilescu, Florin, *Conceptul de critică literară în România*, vol. I, Editura Minerva, București, 1976.
71. Morpurgo-Tagliabue, Guido, *Estetica contemporană*, traducere de Crișan Toescu, prefață de Titus Mocanu, vol. II, Editura Meridiane, București, 1976.
72. Mounier, Emmanuel, *Introduction aux existentialismes*, Edition Gallimard, Paris, 1962.
73. Negoïtescu, Ion, *Alte însemnări critice*, Editura Cartea Românească, București, 1980.
74. Negoïtescu, Ion, *Istoria literaturii române (1800-1945)*, Editura Minerva, București, 1991.
75. Nemoianu, Virgil, *O teorie a secundarului*, traducere de Livia Szász Câmpeanu, Editura Univers, București, 1997.
76. Ornea, Z., *Extrema dreaptă românească*, Editura EST, București, 2008.
77. Pachet, Pierre, *Les baromètres de l'âme. Naissance du journal intime*, Edition Hatier, Paris, 1990.
78. Pârvulescu, Ioana, *Introducere în Bucureștiul interbelic*, Editura Humanitas, București, 2003.
79. Perpessicius, *Opere 7, Mențiuni critice*, Editura Minerva, București, 1975.
80. Perpessicius, *Opere 10, Mențiuni critice*, Editura Minerva, București, 1979.
81. Piru, Al., *Varia, Preciziuni și controverse*, Editura Eminescu, București, 1972.

82. Piru, Al., *Istoria literaturii române*, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, București, 1994.
83. Poantă, Petru, *Opera lui G. Coșbuc*, Editura Casa Casei de Știință, Cluj-Napoca, 2004.
84. Popa, Marian, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, vol. I, Fundația Luceafărul, București, 2001.
85. Popa, Mircea, *Spații literare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974.
86. Poulet, Georges, *Entre Moi et Moi. Essais critiques sur la conscience de soi*, Edition José Corti, Paris, 1977.
87. Ralea, M., *Scrieri*, vol. II, ediție și studiu introductiv de N. Tertulian, Editura Minerva, București, 1977.
88. Ricoeur, Paul, *Temps et récit*, Edition Seuil, Paris, 1983.
89. Roșca, D.D., *Existența tragică*, Editura Științifică, ed. a II-a, București, 1968.
90. Sebastian, Mihail, *Opere VI, Publicistică (1935)*, ediție de Mihaela Constantinescu-Podocea, Editura Academiei Române, Fundația pentru Știință și Artă, București, 2014.
91. Sebastian, Mihail, *Opere VIII, Publicistică (1938-1945)*, ediție de Mihaela Constantinescu-Podocea, Editura Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2015.
92. Sendrail, Marcel, *Înțelepciunea formelor*, traducere de Alexandru Călinescu, Editura Meridiane, București, 1983.
93. Simion, Eugen, *Mircea Eliade, Spirit al amplitudinii*, Editura Demiurg, București, 1995.
94. Simion, Eugen, *Fragmente critice*, vol. II, Editura Scrisul Românesc, București, 1998.
95. Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I-III, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.
96. Simion, Eugen, *Tânărul Eugen Ionescu*, Editura Univers Enciclopedic Gold, ed. a III-a, București, 2012.
97. Simion, Eugen, *Întoarcerea autorului*, ed. a IV-a, postfață și referințe critice de Andrei Terian, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2013.
98. Simion, Eugen, *Cioran: Mitologia nedesăvârșirilor*, Editura Tracus Arte, București, 2014.
99. Sontag, Susan, *Împotriva interpretării*, traducere de Mircea Ivănescu, prefață de Mihaela Anghelescu Irimia, Editura Univers, București, 2000.

100. Sora, Simona, *Regăsirea intimității*, Editura Cartea Românească, București, 2008.
101. Stolnicu, Simion, *Printre scriitori și artiști*, ediție și prefață de Simion Bărbulescu, Editura Minerva, București, 1988.
102. Streinu, Vladimir, *Pagini de critică literară*, Editura Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1938.
103. Vasile, Marian, *Conceptul de originalitate în critica literară românească*, Editura Cartea Românească, București, 1988.
104. Vlad, Ion, *Lecturi constructive*, Editura Cartea Românească, București, 1975.
105. Vlad, Ion, *Lectura: un eveniment al cunoașterii*, Editura Eminescu, București, 1977.
106. Weininger, Otto, *Sex și caracter*, traducere de Mioara Mocanu, Editura Institutul European, Iași, 2009.
107. Zamfir, Mihai, *Cealaltă față a prozei*, Editura Eminescu, București, 1988.